

registered and almost 1.7 thousand people who committed them were revealed. After 2013, to this day, there has been a gradual decrease in the number of recorded crimes against intellectual property. In 2018, the smallest number of crimes in this area for the entire study period was revealed (252 crimes).

Key words: crimes against intellectual property, crime in the field of intellectual property, current status and development trends of crimes against intellectual property, types of crimes against intellectual property.

DOI: 10.36695/2219-5521.3.2019.41

УДК 343.13

А.В. ГРУБСЬКИЙ

Андрій Віталійович Грубський, аспірант Академії адвокатури України, адвокат*

ORCID: 0000-0003-3995-2677

СВОБОДА АДВОКАТА ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Постановка проблеми. Реалізація права на захист в кримінальному провадженні визначається як складна та багатоступенева процедура здійснення захисником своїх повноважень у сфері надання належного правового супроводу задля дотримання прав та свобод учасників процесу. У кримінальному провадженні допомога захисника може бути надана особі, яка потребує отримання кваліфікованої правової допомоги у кримінальному провадженні. До числа таких осіб у кримінальному провадженні можна віднести: підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, осіб, до яких можуть застосовуватись або застосовуються заходи виховного або медичного характеру, осіб, стосовно яких розглядається питання про екстрадицію.

Свобода адвоката розглядається з точки зору виключення обставин, які можуть будь-яким чином вплинути на захист особи в кримінальному провадженні через його захисника. Свобода адвоката визнається як усунення позапроцесуального впливу через захисника на його клієнта – учасника кримінального провадження. Вказана проблема є малодослідженою, а тому потребує більш детального вивчення серед науковців та практичних працівників.

Аналіз досліджень і публікацій. Науковою основою даної статті стали праці таких українських науковців, як А.М. Бірюкова, В.Г. Гончаренко, С.В. Гончаренко, О.В. Капліна, а також інших дослідників, які зробили значний внесок у розробку правових аспектів, пов'язаних із розглядом основних положень реалізації права на захист у кримінальному провадженні. Питання свободи адвоката від позапроцесуального впливу, його незалежності під час реалізації права на захист у кримінальному провадженні розглядаються наступними науковцями: Т.В. Варфоломеєва. При цьому низка питань потребує дослідження та більш детального вивчення, особливо в контексті аналізу свободи захисника під час реалізації права на захист у кримінальному провадженні.

Метою статті є дослідження правових питань, пов'язаних із реалізацією суб'єктів кримінального провадження права на захист. Досліджуються категорія «свобода адвоката» як невід'ємний елемент правозахисної стратегії, принцип незалежності адвокатської діяльності.

Виклад основного матеріалу. До принципів, які закріплені в Конституції України у форматі здійснення правосуддя, можна віднести: право на правову допомогу (ч. 2 ст. 59); право кожного заарештованого чи затриманого з моменту затримання користуватися правовою допомогою захисника (ч. 4 ст. 29); право підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на захист (ч. 2 ст. 63)¹. Саме конституційні твердження щодо реалізації права на захист відображають актуальність вказаної тематики та необхідність її дослідження.

Під час проведення досудового розслідування кримінального провадження важливим етапом є залучення захисника та реалізація суб'єктом провадження права на захист. Доцільно зазначити, що захисник, який є адвокатом, повинен надати особі кваліфіковану правову допомогу і забезпечити дотримання прав, свобод та законних інтересів останнього.

У свою чергу, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у ст. 1 надано визначення терміна «захист» з метою більш детального розуміння такого виду діяльності. Захистом визнано вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення².

© А.В. Грубський, 2019

* *Andrii Hrubskiy, postgraduate student of the Academy of Advocacy of Ukraine, Counsellor*

Питання щодо забезпечення права на захист особи в кримінальному провадженні висвітлені у Кримінально-процесуальному кодексі України (далі – КПК). Встановлено, що підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України (ч. 1 ст. 20).

Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника (ч. 2 ст. 20)³.

Як зазначає А.М. Бірюкова, розглядаючи необхідність реалізації права на захист, при визначенні процесуального статусу захисника не варто обмежуватися виключно нормами КПК України, а слід виходити із нормативно-правових актів, які регулюють суспільні правовідносини, пов'язані з участю адвоката, в тому числі у кримінальному процесі⁴. На думку Т.В. Варфоломеєвої, необхідно визнати надання правової допомоги виключно адвокатською діяльністю та передати адвокатам у повному обсязі здійснення правової допомоги всіх видів до обмеження обсягу адвокатської діяльності з надання правової допомоги (представництво і захист) лише веденням ними справ у судах⁵.

Керуючись нормами ст. 45 КПК України, де прописано, що захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, щодо якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Під час розгляду питання свободи адвоката як елементу реалізації права на захист клієнта доцільно звертатися до міжнародних нормативно-правових актів, а саме: Хартії основоположних принципів діяльності європейських адвокатів, Правил адвокатської етики Міжнародного Союзу, Кодекс поведінки європейських адвокатів Ради асоціації адвокатів та правових товариств Європи. Вказані документи проголошують незалежність інституту адвокатури та кожного адвоката в цілому від вчинення на нього певного тиску. Зазначені акти міжнародного законодавства допомагають розібратися із питанням свободи адвоката, незалежності його професійної діяльності та належного захисту інтересів клієнта, в тому числі у кримінальному провадженні.

Існують принципи, які є однаковими для всієї європейської адвокатської спільноти, хоча й виражені по-різному. Вони лежать в основі низки національних і міжнародних правил, які регулюють поведінку адвокатів. незалежність адвоката і свободу адвоката щодо ведення справи клієнта.

Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів трактує принцип незалежності адвоката та свободи адвоката. У свою чергу, адвокат потребує свободи (політичної, економічної та інтелектуальної) під час реалізації своїх повноважень, консультуванні та представництві інтересів клієнта. Адвокат має бути незалежним від держави та інших владних інтересів і не повинен допускати, щоб його незалежність була поставлена під загрозу у результаті згубного тиску з боку ділових партнерів.

Адвокат також має залишатися незалежним і від свого клієнта, якщо він хоче завоювати довіру третіх осіб та суду. Насправді без такої незалежності від клієнта неможливо гарантувати якість роботи адвоката. Належність адвоката до вільної професії і можливості, які випливають з цього, допомагають підтримувати незалежність, при цьому асоціації адвокатів повинні відігравати важливу роль в гарантуванні незалежності адвокатів.

Загальним кодексом правил для адвокатів країн європейського співтовариства адвокатів встановлено, що завдання, які виконуються адвокатом у процесі професійної діяльності, вимагають його абсолютної незалежності і відсутності будь-якого впливу на нього, пов'язаного насамперед із його особистою заінтересованістю або з тиском ззовні. Незалежне становище адвоката сприяє зміцненню в суспільстві довіри до процедур правосуддя і неупередженості суддів.

Зазначене правило закріплюється Правилами адвокатської етики в Україні, які вимагають як необхідну умову належного здійснення адвокатської діяльності максимальної незалежності адвоката у виконанні своїх професійних прав і обов'язків, що передбачає його свободу від будь-якого зовнішнього впливу, тиску чи втручання в його діяльність з надання професійної правничої (правової) допомоги, здійснення захисту або представництва клієнта, зокрема з боку державних органів, політичних партій, інших адвокатів тощо, а також від впливу своїх особистих інтересів.

З метою дотримання цього принципу в своїй професійній діяльності адвокат зобов'язаний протистояти будь-яким спробам посягання на його незалежність, бути мужнім і принциповим у виконанні своїх професійних обов'язків, відстоюванні професійних прав, гарантій адвокатської діяльності та їх ефективному використанні в інтересах клієнта.

Захисник, який здійснює діяльність з надання захисту особі в кримінальному провадженні, повинен дотримуватись етичних норм та бути вільним від здійснення на нього позапроцесуального впливу.

Висновки. Адвокатура являє собою професійний правозахисний орган, на який покладається функція захисту прав та свобод громадян. У кримінальному провадженні до числа осіб, які потребують правової допомоги, необхідно віднести підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, осіб, до яких може застосовуватись або застосовуються заходи виховного або медичного характеру, осіб, стосовно яких розглядається питання про екстрадицію. Саме захист інтересів вказаної категорії осіб належить до першо-

чергових завдань захисника, а основна, але не єдина вимога, яка постає перед адвокатом – це бути незалежним у виконанні своїх професійних обов'язків, відстоюванні професійних прав, гарантії адвокатської діяльності та їх ефективному використанні в інтересах клієнта.

До національних та міжнародних нормативно-правових актів, які порушують питання свободи адвоката та його незалежності, належать: Правила адвокатської етики, Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів, Правила адвокатської етики Міжнародного Союзу, Кодекс поведінки європейських адвокатів Ради асоціації адвокатів та правових товариств Європи.

Свобода адвоката від позапроцесуального впливу є невід'ємним елементом реалізації права на захист клієнта в кримінальному провадженні. Адвокат має будувати єдину позицію захисту з клієнтом, бути вільним від будь-якого зовнішнього впливу, тиску чи втручання в його діяльність з надання професійної правничої (правової) допомоги, захисту, представництва.

¹ Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-BP>

² Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

³ Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 9–10. № 11–12. № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5941>

⁴ Бірюкова А.М. Процесуальний статус адвоката на досудовому слідстві. *Часопис Академії адвокатури України*. 2010. № 9. С. 1–5.

⁵ Варфоломєєва Т.В. Реформа адвокатури – запорука належного захисту прав і свобод людини. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Вип. 3 (19). С. 12–19.

⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 9–10. № 11–12. № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5941>

⁷ Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів (25 листопада 2006 р.). URL: <http://tomorrowslawyer.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F.pdf>

⁸ Загальний кодекс правил для адвокатів країн європейського співтовариства (01 жовтня 1988 р.). URL: <https://kmdka.com/advokatura/zagalnyy-kodeks-pravyl-dlya-advokativ-krayin-yevropeyskogo-spivtovarystva>

⁹ Правила адвокатської етики (17 листопада 2012 р.). URL: <http://vkdka.org/pravil-advokatskoji-etiki/>

References:

Konstitutsiia Ukrainy: pryjniata Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy 28 chervnia 1996 r. (1996). Vidomosti Verkhovnoi Rady. 30, 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-VR> [in Ukrainian].

Pro advokaturu ta advokats'ku diial'nist': Zakon Ukrainy vid 05 lypnia 2012 r. № 5076-VI. (2013). Vidomosti Verkhovnoi Rady. 27, 282. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> [in Ukrainian].

Kryminal'nyj protsesual'nyj kodeks Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady. (2013). 9–10, 11–12, 13, 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5941> [in Ukrainian].

Biriukova A.M. (2010). Protsesual'nyj status advokata na dosudovomu slidstvi. Chasopys Akademii advokatury Ukrainy. 9, 1–5 [in Ukrainian].

Varfolomieieva T.V. (2010). Reforma advokatury – zaporuka nalezhnoho zakhystu prav i svobod liudyny. Visnyk Akademii advokatury Ukrainy. 3 (19), 12–19 [in Ukrainian].

Khartiia osnovopolozhnykh pryntsypiv diial'nosti ievropejs'kykh advokativ (25 lystopada 2006 r.). URL: <http://tomorrowslawyer.org/wp-content/uploads/2017/03/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F.pdf> [in Ukrainian].

Zahal'nyj kodeks pravyl dlia advokativ krain ievropejs'koho spivtovarystva (01 zhovtnia 1988 r.). URL: <https://kmdka.com/advokatura/zagalnyy-kodeks-pravyl-dlya-advokativ-krayin-yevropeyskogo-spivtovarystva> [in Ukrainian].

Pravyla advokats'koi etyky (17 lystopada 2012 r.). URL: <http://vkdka.org/pravil-advokatskoji-etiki/> [in Ukrainian].

Резюме

Грубський А.В. Свобода адвоката як невід'ємний елемент реалізації права на захист у кримінальному провадженні.

У науковій статті розглядається питання свободи адвоката під час реалізації права на захист у кримінальному провадженні. Визначено перелік учасників кримінального провадження, яким може бути надана кваліфікована правова допомога та наводиться дефініція понять «захист», «право на захист». Розглядаються питання щодо категорії осіб, які можуть бути захисниками у кримінальному провадженні. Окрема увага приділяється дослідженню втручання в професійну діяльність адвоката з метою здійснення на нього позапроцесуального впливу та визначення форм такого впливу. Досліджено національні та міжнародні нормативно-правові акти з приводу закріплення й реалізації принципу незалежності адвоката та свободи адвоката.

У статті даються рекомендації щодо дотримання прав, свобод та законних інтересів суб'єктів кримінального провадження під час реалізації права на захист.

Ключові слова: кримінальне провадження, право на захист, адвокат, захисник, свобода адвоката, позапроцесуальний вплив.

Резюме

Грубский А.В. Свобода адвоката как неотъемлемый элемент реализации права на защиту в уголовном производстве.

В научной статье рассматривается вопрос свободы адвоката при реализации права на защиту в уголовном производстве. Определен перечень участников уголовного судопроизводства, которым может быть оказана квалифицированная правовая

помощь и дана дефиниция понятий «защита», «право на защиту». Рассматриваются вопросы категории лиц, которые могут быть защитниками в уголовном производстве. Особое внимание уделяется исследованию вмешательства в профессиональную деятельность адвоката с целью осуществления на него внепроцессуального влияния и определения форм такого воздействия. Исследованы национальные и международные нормативно-правовые акты по поводу закрепления и реализации принципа независимости адвоката и свободы адвоката.

В статье даются рекомендации по соблюдению прав, свобод и законных интересов субъектов уголовного производства при реализации права на защиту.

Ключевые слова: уголовное производство, право на защиту, адвокат, защитник, свобода адвоката, внепроцессуальное влияние.

Summary

Andriy Hrubskiy. Freedom of the Counsellor as an Essential Element in the Exercise of the Right to Defence in Criminal Proceedings.

The exercise of the right to defence in criminal proceedings is defined as a complex and multi-stage procedure for the counsellor to exercise his powers in the context of providing proper legal support in order to respect the rights and freedoms of participants in proceedings. In criminal proceedings, the assistance of the counsellor may be provided to a person who is in need of qualified legal assistance in criminal proceedings.

The freedom of the counsellor is considered in the light of excluding circumstances that may in any way affect the defence of a person in criminal proceedings through his counsellor. The freedom of the counsellor is recognized as the removal of non-procedural influence on his client, a participant in criminal proceedings, through the counsellor.

The counsellor's freedom from non-procedural influence is essential in the exercise of the right to a client's defence in criminal proceedings. The counsellor should construct a single position of protection with his client, be free from any external influence, pressure or interference with his activities in providing professional legal assistance, defence, and representation.

The counsellor must also remain independent of his client if he wishes to gain the trust of third parties and of the court. In fact, without such independence from the client, it is impossible to ensure the quality of the counsellor's work. The counsellor's affiliation with the liberal profession and the resulting opportunities help to support independence, with bar associations playing an important role in ensuring the counsellors' independence.

Key words: criminal proceedings, right to defence, counsellor, freedom of the counsellor, non-procedural influence.